

SOBOTNA PRILOGA

STRAH IN POGUM EVROPSKE POMLADI

E

evropski trg, evropska valuta, evropski potni listi, standardi, živila, okolje, zavest... skratka Evropa 1992. Pomlad bo takrat zagotovo prišla. Toda pomlad s prvimi lastovkami prihaja tudi že zdaj, s koledarsko pomladjo 1989. »V minulih šestih tednih sem bil dvakrat na Vzhodu,« je na primer za International Herald Tribune zapisal William Pfaff, »pa se na Poljskem in v Romuniji nihče več ni spraševal, kaj Američani mislijo o poljski in romunski prihodnosti. Vsi so se spraševali le, kaj o tem mislijo Zahodni Nemci, kaj mislijo Zahodni Evropejci, kaj bodo storili oni in kaj bo storila Sovjetska zveza.«

Tipično ameriško je to razmišljanje, prežeto s prvimi pridihom nostalgije po Reaganovih časih, ki naj bi Združenim državam Amerike trajno vrnilo ugled prve svetovne sile, pa zaradi prvih medlih korakov Reaganovega naslednika marsikdo ne verjame več, da bo res tako. V oceni, da Američanov nihče več ne sprašuje za mnenje, je torej delček resnice. Če že ne to, pa je v njej vsaj čuti namig, da bi se jutri kaj takega res utegnilo zgoditi.

Zakaj? Verjetno ni treba seči daleč nazaj, da bi pred bližnjo štiridesetletnico atlantske vojaške zveze (4. aprila) ugotovili, da Zahodna Evropa postaja polnoletna. Nič več ameriškega skrbništva, nič več »Trumano-vih jajc« in ameriških finančnih načrtov za ozdravitev porušene ekonomije. Celo ameriški vojaški plašč postaja premajhen, da bi Zahodna Evropa pod njim še lahko iskala zavetje. Zahodni Evropejci so izpod njega pokukali že med Reaganovim reykjaviskim barantanjem o evroraketah. In odkrili so, da ruski medved, odkar si je poveznil na glavo zahodnjaško ukrojen klobuk, ni več tako strašen. Ponuja celo boljše predloge kot Američani, ponuja svoj zahodne tehnologije željan trg in roko sprave. Na tej roki so tanki in rakete, ki bi jih Vzhod za svoj hitrejši gospodarski razvoj rad umaknil. Na tej roki so torej natan-

ko tisti argumenti, ki so Zahodno Evropo (tudi pod pritiskom ZDA) do zdaj silili v dodatno oboroževanje. »Strašni« Vzhod torej za razliko od prijaznih Američanov, ki za razbremenitev svojega gospodarstva zahtevajo, naj se Zahodna Evropa postavi na svoje noge in dodatno oboroži, prvič ponuja večji in mamljivejši kos razorožitvene pogače.

Ker je skoraj hkrati s spremembo v Sovjetski zvezi ob zahodnoevropske obale plusnil tudi val tehnološke in siceršnje renesanse, so se Evropejci začeli obnašati drugače. Zdjaj je pri njih čuti del tiste samozavesti, ki je bila do včeraj tipična le za Američane. Celo Rusi ob napovedanih spremembah dihaajo drugače. Evropa je torej v strahu pred rušilnimi posledicami ameriške SDI in japonsko-ameriške tehnološke tekme z istim olajšanjem kot pred dva tisoč leti Arhimed dahnila svoj »eureka«, ko je na novo spoznala, da so ljudje skupaj močnejši, da moč ni le v prvinski sili homogene množice, zaprte v eno državo (kar z nekaj stoletno zamudo »odkrivamo« pri nas), ampak da je ogromna sila tudi v slogi (četudi) različnih držav (lahko tudi republik) povezanih v močno celoto.

Te celote v Evropi res še ni. Preveč je še problemov, toda že samo napoved sloge marsikomu ježi lase. Kaj če Evropa res postane Evropa vseh in če se navsezadnje sporazume celo s svojim vzhodnjaškom obarvanim delom, z Gorbačovom, z Rusi, ki segajo tja do Pacifika? Le kdo se bo potem še menil za Američane, kaj bo s teorijo blokovega ravnovesja, s petimi jedrskimi vesilami, s svetom, razdeljenim na tri svetove?

Strah je seveda za zdaj še pretiran in le hipotetičen. Toda kdo še ni ob napovedani pomladi evropskih narodov in ob blede menjavi v ameriškem vrhu pomislil nanj? Kdo ne razmišlja o njem ob zblizevanju obeh Nemčij, ob šušljanjih o nekakšni nevtralnem centralni Evropi, ob vojaškem osamosvajanju Zahodne Evrope, romanju za-

hodnoevropskih gospodarstvenikov in politikov v Moskvo, ob vse bolj glasnem vseevropskem procesu za večjo varnost in sodelovanje, ob govoricah, da bi Zahodna Nemčija lahko postala nevtralna, če ji v Moskvi zagotovijo, da je ne bodo več ogrožali?

Molotov-Ribbentrop? Mogoče – toda Ševardnadze ni Stalinov minister in Genscher ne Hitlerjev. Nova zgodovinska spirala je to, pa čeprav tisti, ki so mislili, da bodo lahko večno balansirali med sprtim evropskim Vzhodom in Zahodom (velja tudi za nas) zaradi tega počasi izgubljajo da pod nogami.

Malo eni, malo drugi; če ne boste dali vi, bodo dali Oni; Jugoslavija kot »tampon cona« – dajte no – Evropa danes očitno vse manj potrebuje take bližnje medblokovskih trenj. V porajajočih se procesih je veliko bolj zanimajo »prevodniki«, ki se iz motečih nepropustnih open spreminjajo v nekaj takega, kar mi štirideset let nismo znali ali zaradi drugačnih razmer nismo mogli postati, zdaj pa zaradi naših notranjih bitk za kaj takega nimamo časa. Ker toliko nepropustnih open spreminjajo v nekaj takega, kar mi štirideset let nismo znali ali zaradi drugačnih razmer nismo mogli postati, zdaj pa zaradi naših notranjih bitk za kaj takega nimamo časa. Ker toliko krilimo z rokami in transparenti, vonj evropske pomladi ne pride do nas. Namesto nas so ga zavohali Madžari in na Balkanu delno celo Albanci. Pa ne samo v strateško-vojaško-političnem smislu. Tudi na področju gospodarstva, kulture in celo pri nemotnem sprejemanju ljudi in blaga po nastajajoči vseevropski blagovnici nas prehitevajo. Mi pa namesto kulturnih, trgovinskih in znanstvenih atašejev pošiljamo v Evropo obubožane azilante, ki za nekaj več kot tisoč mark mesečne podpore prodajajo našo kulturno, gospodarsko in politično bedo.

Res je – nismo edini. A to ni naša sreča, to je žalostna tolažba in upanje tistih, ki menijo, da prastara delitev najstarejše celine ne bo nikoli zbledela, da so ideološke razlike v glavah ljudi prevlelike in da nova tehnologija še ne bo tako hitro spremenila miselnosti. Toda ali ni prav tisti Marx, ki

ga zlorabljali in napačni razlagali njegove teorije danes dolžijo za krizo socializma, dejal, da družbena bit določa družbeno nadstavbo, da proizvodna sredstva (v bistvu je seveda malce bolj zapleteno) določajo zavest. Da bi bil paradoks še večji, se ta njegova trditev danes potrjuje v kapitalističnem svetu in ne v svetu, ki se je toliko desetletij zaklinjal na marksizem. Nova tehnološka revolucija namreč povezuje razvite ne glede na njihove razlike in v Zahodni Evropi bo kmalu vsaka stvar, od satelitov in avtomobilov do jogurtov, nosila oznako EU. Če se bo Vzhodu uspelo spreminjati tako hitro, kot si to želi za svoje gospodarsko okrevanje, bo Zahodna Evropa očitno pripravljena preskočiti tudi vzhodne meje. Zaradi skokovitega tehnološkega napredka namreč že postaja sama sebi premajhna in na Zahodu se nekateri že sprašujejo ali ni tudi Vzhodna Evropa Evropa.

Prav to vprašanje najlepše označuje prebujanje starega kontinenta, ki je po ameriško-sovjetskem razorožitvenem dialogu odkril, da hladna vojna ni več hladna vojna in da je treba Evropo postaviti na nove temelje. Vitalna politična in strateško-varnostna vprašanja, ki naj bi bila menda za vekomaj razjasnjena, so ponovno odprta in nekateri se že sprašujejo, kaj bo, če se zahodnoevropska skupnost poveže z vzhodnoevropsko, če ob koncu tisočletja v eni sami Evropi nastane dva neodvisna in neantagonistična sistema, ki bosta pripravljena medsebojno sodelovati na političnem, gospodarskem in celo obrambnem področju (medsebojno sporazumevanje o minimalni stopnji oborožitve na primer). Taka Evropa bi bila močnejša od Japonske, ZDA in vseh štirih »azijskih zmajev« skupaj. Zaradi nje bi moral Washington v temeljih spremeniti celotno svojo politiko. Na novo bi bilo treba zastaviti celo dialog s Sovjetsko zvezo.

Malce spomladansko prehitevajoče je tako razmišljanje in (nekateri bi rekli na stro)

spet zelo hipotetično. Upoštevati je namreč treba tveganje, ki ga vedno nosijo v sebi obdobja velikih sprememb. Brstenje nekaterih evropskih narodov lahko ustavi pozemba. Ta pa (kot ponavadi) prihaja z Vzhoda. Grozljivo je koncentrirana v tistih državah, ki jih zaradi njihove zaverovanosti v stare politične metode in zaradi preživetega načina reševanja gospodarsko-socialnih problemov vonj po politični pomladi noče oplaziti. Ker politologija uči, da se vsaka tiranija ob prvih znamenjih demokratizacije razraste v divjo zmedo, ki bruhne na površje dolgo prepovedovana in v kali zatirana nasprotja, tirani zapirajo vrata in zastirajo okna. Le tako so še lahko tisto, kar niso več, in le malo je takih, ki si to upajo priznati in pogumno kreniti v spremembe.

Mi smo žal sestavni del v strahu pred spremembami otrplega evropskega Vzhoda. Kot celota (država) se ne moremo dogovoriti kam in kako. Mogoče tudi nimamo tiste zgodovinske sreče, da bi nam naravna kadrovska selekcija v enem samem stoletju (tako kot Sovjetski zvezi) podarila dva voditelja s poslušom za takšne ali drugačne revolucionarne zgodovinske spremembe. Toda to ne more biti izgovor za našo zmudenost, zaradi katere se kot nekakšna cokla vlečemo za Evropo in s svojimi notranjimi napetostmi vzbujamo iz dneva v dan več strahu med prebujajočimi se narodi, ki tudi niso imuni do različnih izmov, pa naj bodo to nacionalizmi, separatizmi ali le različni elitizmi.

V času, ko pomladno prebujeni evropski narodi vzklikajo, »dajte nam znanje za hitrejši napredek,« so torej (četudi posamezni) klici, dajte nam orožje za novo trupla, lahko zelo nevarni, in to ne samo za nas. Pot do trupel je namreč krajša od tiste do napredka. A to seveda ne pomeni, da je (kot bi se zdelo nekaterim) bližnjica.

Damijan Slabe

DEMONSTRACIJE NA KOSOVU

Albanci in Srbi se pogovarjajo
samo še v domu gluhih

P o uradnih podatkih je bilo med spopadi ubitih 23 ljudi, med njimi dva mladenčnika. Je to veliko? Kajpada! Veliko je, če taki spopadi zahtevajo eno samo človeško življenje, kaj šele 23.

»Veliko? Kaj šel? Kolikor so streljali z obeh strani, je prava sreča, da ni bilo na stotine mrtvih. Službeno sem bil v Podujevu, prav ko je bilo najhujše. Sploh nisem vedel, od kod streljajo. Zelen sem si le, da bi se nekako prebil do avtomobila in čimprej zbežal. Do vozila sem res prišel, množica ljudi pa je bila že tako velika, da se nisem mogel odpeljati. Skril sem glavo pod volan in molil: ljubi Bog, pomagaj mi, da se rešim in odnesem celo kožo.« je pripovedoval elektrotehnik Milorad Jovanović.

Na Kosovu ne bo miru

Med našim vsakdanjim »obhodom« največjih kosovskih žarišč (Podujevo, Žur, Uroševac, Vučitrn...) smo pred dnevi prav v Urošev-

»Službeno sem bil v Podujevu, prav ko je bilo najhujše. Sploh nisem vedel, od kod streljajo. Zelen sem si le, da bi se nekako prebil do avtomobila in čimprej zbežal. Do vozila sem res prišel, množica ljudi pa je bila že tako velika, da se nisem mogel odpeljati. Skril sem glavo pod volan in molil: ljubi Bog, pomagaj mi, da se rešim in odnesem celo kožo.«

cu, kjer so se začela prva množična zbiranja Albancev, srečali londonske kolege, ki so nameravali za britansko televizijsko mrežo posneti enega izmed »srditejših« demonstracij. Spremljal jih je naš znanec iz pokrajinskega informativnega centra. Sogovornika ni bilo težko najti. Že prvi, ki so ga ustavili na ulici, je bil voljan povedati, kot je sam dejal, »kar mu leži na duši«.

»Na Kosovu ne bo in ne more biti miru. Če se bodo take razmere nadaljevale, zame tu ni obstanka. Ali se bom sam ubil ali pa me bodo ubili mladenčniki. Albanci bežimo s svojih ognjišč že od leta 1935. Prilino so nas izseljevali predvsem v Turčijo, a o tem nihče ne govori. Odkar je prišel na oblast Milošević, na Kosovu ni več bratstva in enotnosti, zlasti od takrat, ko je bil pred dvema letoma v Kosovu Polju. Jaz sem za bratstvo in enotnost, ker sem se tega naučil v vojski in v Švici. Tam sem namreč delal nekaj časa in nisem imel nikakršnih težav. Tu pa jih imam. Na Kosovu živi dva milijona Albancev. Srbov pa je 150.000. In zdaj zahtevajo enakopravnost! Kakšna enakopravnost neki, ko so tu manjšina!»

Medtem se je okrog mladega Albanca zbrala prava množica, predvsem njegovih vrstnikov in somišljenikov. Opozarjali so ga, da bi moral primerjati mitinge Srbov in albanske demonstracije. Zahvalil se jim je za pomoč in nadaljeval:

»Poglejte samo, za kakšno enakopravnost gre. Ko so Srbi prirejali mitinge, so lahko počeli, kar so hoteli. Naše mitinge novembra lani pa so razglabali za »sovražne demonstracije«. Oni se udeležujejo mitingov, mi smo pa demonstrirali! Tudi našemu zbiranju v minulih dneh v Uroševcu so rekli demonstracije, kar res ni prav! ...

Londonski novinar ga je prekinil in vprašal, zakaj so v Uroševcu streljali, zakaj demonstracije niso bile mirne? Mladi Albanec je odgovoril:

»Človek božji, si videl, kako so bili opremljeni mladenčniki? Vsi imajo neprebojne jopice, da o orožju sploh ne govorim. Tega najprej nisem vedel. Res smo mi prvi streljali, ker smo mislili, da bodo takoj, ko nas bodo zagledali, vžgali po nas.

Bolje, da streljamo prvi, oni pa, če utegnejo. A ubili nismo nikogar. Nekaj mladenčkov je bilo ranjenih, v naših vrstah pa je bilo več mrtvih.«

Hladnokrvn kot tipičen Anglež je kolega iz Londona vprašal, ali se bo zaradi navzočnosti vojakov in milice položaj v pokrajini umiril ali vsaj izboljšal, in dobil odgovor:

»Ne bo! In se tudi ne more! Morda se ne bomo zbirali množično, ker smo izpostavljeni velikim nevarnostim in novim napadom milice. Pač pa se bomo organizirali drugače, delali bomo v manjših skupinah, ker bomo tako bržkone uspešnejši. Gverila je nemara prava stvar! Le kje v svetu še ni zmagala?»

Tako je pripovedoval 27-letni Albanec, občen v črne hlače in rdečo srjaco (barve albanske zastave). Končal je le osnovno šolo in je že kakih 10 let brez dela. Poročjen je in ima zdaj enega otroka.

Pogovor sta spremljala tudi mladenčnik, ki očito nista niti pomislila, da bi kakorkoli ukrepala proti mlademu Albancu. Kot je bilo videti, jima je šlo le za to, da bi vse »mimolo mirno in brez ekscesov.« Ko je kolega Nenad Novaković vprašal enega izmed njiju, ali bo sta zaprla tega demonstranta, je ta na kratko odgovoril: »Zakaj? Naj govori, kar hoče! Pomembno je le, da ne strelja!«

Na Kosovu bo zavladal mir

Novinarji ponavadi potujemo po pokrajini v skupinah. Pa ne zato, ker dve glavi več vesta, marveč ker je preprosto rečeno varnejše. Med pogostimi bivanji na Kosovu smo navezali številne stike, tako je lažje priti do sobesednika in se v miru pogovarjati. Skupaj s kolegi iz agencije France Presse in lista Figaro smo se pogovarjali tudi z Miloradom Radulovićem, direktorjem Elektrotehne iz Kosovega Polja. Poznamo ga že pol leta — bil je namreč glavni govornik na mitingu v Vršcu. Francoskim kolegom smo ga predstavili kot človeka, ki je v 22 dneh prepotoval 18.000 kilometrov. Z enega mitinga na drugi!

»Toliko kilometrov?! Je to sploh mogoče.« je začudena spraševala kolegica iz agencije France Presse.

»Zakaj ne!? Bojeval sem se za pravico, da lahko moji otroci in vnuki živijo mirno. Zakaj naj bi se skrivali, zakaj ne bi smeli na ulico, v kavarno, zakaj se ne bi smeli mirno sprehajati po Prištini, ne le po levi strani ceste, rezervirani za nas, Srbe in Črnogorce, marveč tudi po desni? Kakšne delitve, kakšne

Na Kosovu je mirno! Streljanja ni več slišati, tudi kamni ne letijo več nad glavami. Množičnih zbiranj prav tako ni. Vse je mirno, a le na prvi pogled. Kajti na Kosovu že dolgo plamtijo strasti, razkol pa je prehud, da bi lahko že zdaj rekli, da je položaj v pokrajini dober. Dober gotovo ni, je pa vsaj — boljši!

prepovedi in kolikšen primitivizem je to, da se tako ločimo med seboj. Kaj takega se menda ne dogaja nikjer drugje v svetu,« je dejal Radulović.

Nad njegovo pisano mizo visita na steni plaketi. Na eni piše, da je bil nagrajen in odlikovan za svoje delo, drugo plaketo pa je dobil za dosežene rezultate pri razvoju samoupravnih odnosov. Nad njima visi velika Titova slika. Kolega iz lista Figaro, ki je prvič v Jugoslaviji in mu ni prav nič jasno, je navno vprašal, zakaj visi na steni Titova slika, če Srbi mislijo, da je Tito dal Kosovu Albancem in tako oškodoval Srbe. Dobil je daljši odgovor:

»Tito je bil velik vojskovodja. Nihče ne more reči, da nima velikih vojnih zaslug, nihče ne more spodbijati tistega, kar je storil med vojno. Če je to nekaterim prav ali ne, je že tako, da se je naša država osvobodila izpod okupatorja pod njegovim poveljstvom. Kaj je delal potem — o tem nočem govoriti.

»Na vprašanje, ali se bo zaradi navzočnosti vojakov in milice položaj v pokrajini umiril ali vsaj izboljšal, je 27-letni Albanec odgovoril: »Ne bo! In se tudi ne more! Morda se ne bomo zbirali množično, ker smo izpostavljeni velikim nevarnostim in novim napadom milice. Pač pa se bomo organizirali drugače, delali bomo v manjših skupinah, ker bomo tako najbrž uspešnejši. Gverila je nemara prava stvar! Le kje v svetu še ni zmagala?«

Če bi me radi potegnili za jezik, da bi vam odgovoril na vprašanje, zakaj je bila Tito potrebna taka ustava iz leta 1974, vam ne bo uspelo. Mislim, da tudi za tako »spioniranje Srbije« ne gre kriviti njega, marveč njegove najbližje sodelavce. Nekateri novinarji so mu preprosto lagali in mu marsikaj podtikali, tako da sploh ni vedel, kaj se dogaja v njegovi državi. Pred njim so skrivali vse slabše novice, menda ga niso hoteli vzemirjati zaradi zdravja. Le verjemite mi, povedal vam bom

veliko resnico: to državo so uničili podpreniki, ki jih je bilo okrog Tita še največ.«

Družina Radulović je ena najuglednejših med Srbi v Kosovu Polju in Prištini. Milorad ima pet sinov in prav toliko vnukov. Noben Albancec ni nikoli napadel ne njegovih otrok ne vnukov. Zakaj?

»Če bi se to zgodilo, bi ubil prvega, na katerega bi naletel. Doma imam lovsko puško in pištolo. Spopada s Šiptarji se nikoli nisem bal. Vedel sem, da bodo mene že pustili pri miru. Imam veliko prijateljev Albancev, poštenih in marljivih ljudi, s katerimi se tudi obiskujemo. A to ni edini razlog, da me doslej niso napadli. Albanski separatisti se namreč ne spravljajo nad trdne, močne in neodvisne družine. Tarče njihovih napadov so reveži, ki se ne morejo braniti in pravzaprav nimajo ničesar. Te je namreč lahko zločiti, ker imajo že tako ali tako vsega čez glavo — nenehna zastraševanja, groženje, umorov svojih sosedov, skrunjenja grobov, posilstev deklic in stark. Človeku, ki vse to vidi z lastnimi očmi, ni težko reči — tu imaš

denar, pa se preseli drugam. Ljudje preprosto ne morejo več in bežijo. Selijo se! Zato nas je na Kosovu ostalo tako malo. Trditve, da Srbi odhajajo iz gospodarskih razlogov, so smešne. Poslušajte, novinarji, pošteno vam bom povedal: nikjer drugje se ne bi bolje počutil kot na Kosovu. Tu sem se rodil, tu imam prijatelje in na tisoče znancev, pa tudi kočček zemlje, ki ji celo v Vojvodini ne bi našli enake. Le zakaj naj bi vse to pustil in se izselil razen pod pritiskom. Izseljevanje pod pritiskom pa so zgodbe za otroke. Si predstavljate, da bi se moral seliti zdaj, pri 57 letih, in neke drugje začeti na novo. Saj to je smešno!»

Tudi Raduloviću smo zastavili neizogibno vprašanje, namreč, ali se bo položaj na Kosovu izboljšal. Odgovoril je:

»Na Kosovu bo zavladal mir! In to prav kmalu, največ čez kak mesec ali dva. Kajti velika večina Albancev je za to, da živimo v miru in slogi, a jim mogočni separatisti doslej niso pustili do besede. Molčali so, ker so se bali zase in za svoje družine. Zdal bodo naposled spregovorili. Pred kratkim smo dobili tudi novo ustavo. Ne mislim, da je to nekakšna srbska zmaga, ki ogroža druge. Ravno nasprotno, zdaj smo postali enakopravni, zdaj bova jaz in Albanec odgovorna na podlagi istega zakona. Če bova kaj zagrešila, naju čaka enaka kazen. Odgovarja on, odgovarjaj jaz, a po istih zakonih. Ni več nobenih olajšav, ni več vplivnih prijateljev, nikomur ne bo nič odpuščen, ker se piše tako in ne drugače. Nihče ne bo mogel več

skrivati prekrškov, vsi krivci bodo kaznovani, kot pač določa zakon. Doslej pa ni bilo tako. Šlo je za španovijo med fevdalnimi plemenski poglavarji in politično birokracijo. Če si vse to združili, si dobil današnje Kosovo! Lahko si si leta in leta prizadeval uveljaviti kako pravico, a je bilo vse zaman. Ljudje moji, na tukajšnjih sodiščih najdite tudi spise o neresenih pravih celo izpred trideset let.

Doslej namreč ni bilo pomembno, ali imaš prav, marveč le, kako se pišeš. Tega zdaj ne bo več. Naposled bomo tudi na Kosovu dobili pravno državo.«

Gluhi molk

Večmesečno bivanje na Kosovu naredi svoje. Vsak najde svojo kritiko, kjer se dobro počuti, kjer mu je najbolj prijetno, kjer mu ni treba nikomur nič pojasnjevati, kjer mu ni treba govoriti ali gledati ljudi, ki razbesneli in dobesedno razpenjeni razlagajo »svojo vizijo prihodnjega Kosova«. Prav tak kotiček smo našli v domu gluhih in naglušnih Kosova v bližini hotela Grand, kjer prebivajo novinarji. Posebna hrupa tu ni. Gluhi Albanci in gluhi Srbi se pogovarjajo med seboj z rokami in si polagajo prste na čelo, polagajo na prsta. Vsak gib nekaj pomeni. K reči se nam tega »jezika« ni bilo treba učiti. Zavedamo pa se, da se pred našimi očmi v domu gluhih vendarle dogaja nekaj velikega: Srbi in Albanci se namreč medsebojno sporazumevajo! Samo tu! Resda z rokami, a vendarle ...

Brez odgovora pa ostaja vprašanje, kaj bi Albanci in Srbi — tisti, ki niso gluhi — imeli povedati drug drugemu, ko jim je že narava dala dar govora. Tem za pogovor bi bilo brez dvoma na pretek. Pa tudi pogovarjali bi se gotovo dolgo. Žal gre samo za en problem: kako doseči, da bi Albanci in Srbi vsaj sedli za isto mizo in se začeli pogovarjati. V domu gluhih je to možno, drugih podobnih zgledov pa ne poznamo, kajti drugod se še vedno nadaljuje — gluhi molk!

Žarko Rajković

Dejan Vodovnik

Foto: Igor Modic

GROTESKNE PODOBE

Beseda iz devetih ust

Delegatom slovenske skupščine je podpredsednik predsedstva SFRJ Stane Dolanc ta četrtek govoril o Kosovu kot deveteroustni mož. Le nekajkrat, če odmislimo mimo referata rečene opazke o mrtvih na Kosovu, je tudi s svojim imenom podčrtal enodušnost misli v državnem predsedstvu. Slišali smo torej referat, ki bi ga lahko prebral v kateremkoli republiškem središču.

delujejo tudi mimo njega), in ker je ob vseh mrtvih več kot bogokletno politizirati, kakšna smrt bi bila bolj smirna. Edino vprašanje, ki se ob tem zastavlja je torej: ali se predsedstvo, ko je sprejelo odločitev o uvedbi izrednega stanja, vprašalo, kako bi na pomiritev razmer na Kosovu vplivala ustavitve

katerega se postavlja predsedstvo, toda le v tej obliki. Kajti brž ko ga zastavimo v različici, ali je predsedstvo angažiralo svoje mehanizme prisile, da bi to ustavo sploh lahko spremljali, se bistvo stvari spremeni v svoje protislovje in preventiva v kuraturo. Zelo grobo kuraturo. Predsedstvo se lahko opraviči le tako, da izjavi, da te možnosti sploh ni pretehtalo, s tem pa izgubi svojo politično modrost, če že ne legitimnost, ki sicer izzareva iz celotnega referata.

Zadrega je v tem, da je bilo mogoče ta vprašanja čuti v podtonu skupščinskih razprav. Navsezadnje so se odražale tudi v skupščinskem tavanju, iščejo izhod iz »goreče hiše«, kot se o razmerah izrazil Janez Kocjančič, pri tem pa nihče ni segel dlje, kot da je treba izhod najti, se sporazumeti, se začeti pogovarjati.

Pitijsko sporočil predsedstva SFRJ ni v prid iskanju tega izhoda, ki ga bo treba najti, če nečemu kuriti svoje energije v nekakšnih balkanskih kresovih. Res je, da se kosovski že krepko kadi in da v dimu ni mogoče vsega dobro videti, vendar to ni razlog za odgovore, ki zgolj netižno nova vprašanja. Takšen način obveščanja z ljudstvom se ne zrcali zgolj pri Kosovu, kjer so strasti že itak pregrete, marveč tudi pri zadevah, ki jih še ni, pravilneje, pri zadevah, ki jih šele trasiramo, pri čemer predsedstvo nedvomno pripada vloga enega od glavnih postavljalcev količkov. In tudi tu si predsedstvo privoščijo svojevrstno protislovje.

Stane Dolanc je končal svoj nagovor z opozorilo, da smo pred snovanjem novih ustav, kar bo terjalo razjasnitev mnogih vprašanj. »Kaj je v bistvu naša federacija, katere pristojnosti so ji republike zaupale in jih izvršujejo v skupnih okvirih... Kje so meje suverenosti republik... Ali suverenost sploh ima našim narodom in narodnostim glede na izvrševanje njihovih pravic in dolžnosti. Hkrati pa moramo doseči takšno povezanost med republikami in pokrajinama in ustvariti federacijo, ki bo trdna predvsem zato, ker bodo njena vloga in pristojnosti izhajale iz originalnih in svobodno združenih pravic vseh, ki živimo v naši socialistični in samoupravni skupnosti. Logičen in edino možen je potemtakem sklep, da so odločitve o teh usodnih vprašanjih možne samo kot resnično demokratičen odgovor vseh naših narodov in narodnosti oziroma njihovih socialističnih republik in pokrajin.«

T o samo po sebi ni nič slabega in nenevadnega. Še več, je uveljavljen in tako rekoč edini način sporočanja volje in mnenj kolektivnega državnega predsedstva, ki Stanetu Dolancu kot osebi in kot izvoljenemu Slovcu v to telo skoraj onemogoča, da bi govoril v teh dveh vlogah. To je davek, ki ga tako ali drugače plačuje vsak ud kolektivnega telesa. No, problem ni v davku, pač pa v tem, da včasih tak nastop močno spominja na iluzionistični poskus. Tokrat je bila podoba iluzionizma popolna. Ustvarilo jo je neizogibno vztrajanje, pravilneje, ohranjanje absolutne enotnosti predsedstva in tema sama — kriza, ki nas davi in Kosovo, kjer je tekla kri.

Snov je obdana s toliko protislovji, da jih niti Houdini ne bi nategnil na en kalup, ne da bi sam zašel v protislovne gibe, ki bi izdali, v čem je čarovanja. To se je namerilo, če mu že ni bilo kar usojeno, tudi Stanetu Dolancu, ko je sredi Ljubljane govoril o teh zadevah, kot da Slovenci o tem ne bi imeli svojega mnenja in to mnenja, ki včasih močno vznemirja druge v Jugoslaviji, katerih podpredsednik je Dolanc. Tak pristop k slovenskim delegatom je ustvaril vtis, da je predsedstvo odmaknjeno nekam v svoje absolutne resnice. Namesto da bi slišali dejstva, smo se znašli pred kupom posplošenih ocen sedanjih razmer in podobnih videnj prihodnosti, ki so odmaknjene od vsakdanjika. Videti je bilo, kot da se predsedstvo giblje nad prahom, ki ga dviguje topotanje nezadovoljnih državljanov, ali pa se huje, kot da tega prahu in svojega lebdenja sploh ne vidi, ker je tako zaverovano v absolutnost vse Jugoslavije. Toda to je sprožilo tudi dvom o tem, ali ni nemara ena podoba Jugoslavije in dogajanja v njej namenjena skupščini in ljudstvu, druga pa pridržana le redkim izbranim izbrancem (ne da bi pri tem sploh šlo za kake državne skrivnosti).

Nemogoče je in tudi v navadi ni, da bi se na ta način lotili vsega uvodnega nagovora slovenskim delegatom. Omejimo se le na dvoje zaved med tako rekoč vsem pomembnejšimi vprašanji o usodi Jugoslavije, ki jih je načel Stane Dolanc, na izredne ukrepe na Kosovu in na snovanje novih ustav.

Poudariti moramo prav izredni ukrepi, ki ga je uporabljal tudi podpredsednik, namesto »posebnih« ukrepov, ki jih je sprejelo predsedstvo. Po tolmačenju samega predsedstva naj bi šlo za pomensko razliko. Stane Dolanc bi to moral upoštevati, če naj bi bil dosleden v svoji funkciji, prav tako, kot bi moral natančno reči, da predsednik komiteja za zaščito človekovih pravic na Kosovu Enver Hadri trdi, da je bilo v neredih na Kosovu ubitih 137 ljudi (in da to ni res, ker uradni podatki pravijo drugače), namesto da je govoril o nekem šefu emigrantske organizacije, ki da je v Bruslju dal informacije o nekaj sto mrtvih. Nedostodnost in izkušnjaj se mijo rečno, doziranjem informacij prav s Kosova namreč dajejo specifično težo tudi vsem drugim besedam o izrednih ukrepih in njihovem bistvu. Tu ne moremo mimo tako imenovane

»Stane Dolanc je o kosovskih zadevah govoril sredi Ljubljane tako, kot da Slovenci o tem ne bi imeli svojega mnenja, in to mnenja, ki včasih močno vznemirja druge v Jugoslaviji. Tak pristop k slovenskim delegatom je ustvaril vtis, da je predsedstvo odmaknjeno nekam v svoje absolutne resnice. Namesto da bi slišali dejstva, smo se znašli pred kupom posplošenih ocen sedanjih razmer in podobnih videnj prihodnosti, ki so odmaknjena od vsakdanjika.«

res neizogiben (torej, ali se je naših vsaj osem let trajajočih pet minut pred dvanaestjo na Kosovu resnično izteklo) in ali je spopad Albancev z milico (kot možnost, s katero so morali računati) kaj manj zlovese za usodo te države. O prvem nima smisla razpravljati, ker je predsedstvo najbrž edino v državi imelo pregled nad razmerami (čeprav se ob podobno usodnih zadevah kaže, da nekateri

Foto: Ljane Ojstrček

KAJ MENI O PREDSEDNIKU ZDA NJEGOV BIOGRAF

Bush je idealni Američan

»Busha občudujem, ker je poštenjak in človek z visokimi moralnimi načeli. Zavrčam pa namige, da o njem pišem lizunsko,« pravi Nicholas King, novinar, diplomat in pisec Bushove biografije.

Iz kakšnega testa je pravzaprav človek, ki sedaj v svojih rokah drži krmilo Združenih držav Amerike? Kakšen je George Bush, enajstdeseti predsednik ZDA? Rudi ga primerjajo z Johnom Kennedyjem, kajti tudi Bush se je rodil v milijonarski senatorski družini. Študiral je na najelitnejših šolah, diplomiral na univerzi Yale. Med vojno se je odlikoval kot mornariški pilot. Po vojni je sam ustvaril svoj prvi milijon dolarjev na naftnih poljih v Teksasu. Nato se je začel ukvarjati s politikom: poslanec v ameriškem kongresu, ambasador ZDA v OZN, predsednik nacionalnega komiteja republikanske stranke, vodja ameriške misije v Pekingu, direktor CIA, Reaganov tekmelec za predsedniško nominacijo 1980, podpredsednik in zdaj predsednik ZDA.

To so v bistvu tudi poglavja biografije, ki jo je o Georgeu Bushu napisal Nicholas King, ameriški novinar, publicist in diplomat, ki zdaj vodi mednarodni tiskovni center v New Yorku, ki združuje kakih tisoč tujih dopisnikov.

»Georgea Busha sem spoznal pred osemnajstimi leti. Takrat, 1971. leta, je bil imenovan za stalnega predstavnika ZDA pri združenih narodih. Potreboval je svetovaleca in pomočnika za risk. Po krajšem iskanju so odkrili bencin, ker pač dobro poznamo newyorške labirinte, poleg tega pa sem že imel nekaj izkušenj s tiskovnega in informativnega področja. Bush me je na srečanju dobro izprašal, nato pa vzel v službo. Pri njem sem delal približno dve leti.«

Nicholas King se spominja, da je bilo takrat življenje v OZN zelo razburkano. Odprto je bilo zlasti vprašanje kitajskega članstva v OZN, vzporedno pa sta predsednik Nixon in zunanji minister Kissinger tajno diplomacijo že odpirala vrata bilateralnim odnosom med Washingtonom in Pekinom. George Bush pa je bil nato vodja prve ameriške misije v kitajskem glavnem mestu.

»Z Bushom sva se potem še večkrat srečevala, čeprav naju ni več vezal službeni, uradni odnos. To so bila občasna srečanja v New Yorku, Washingtonu, ko pokramljaja o tem in onem.«

Zadnjikrat sta se srečala decembra lani. Ko je bil v ZDA na obisku Mihail Gorbačov. In ko je sovjetski voditelj prišel v New York, sta ga Reagan in Bush sprejela v tako imenovani Admiralski hiši na Guvernerjevem otoku pri Manhattanu. Nicholas King je bil med kakimi 600 novinarji, ki so spremljali dogodek.

»Sedeli so pri kamnu, klepetali in se seveda malo tudi nastavljali kameron. Da pogovor ne bi zastal, je Gorbačov nenadoma vprašal predsednika Reagana, zakaj se otok imenuje Guvernerjev otok. Reagan je skomignil z rameni in se obrnil k Bushu po pomoč. Bush, ki me je že prej videl med novinarji in mi prijateljsko pomahal, pa je nemudoma pomignil proti meni: »Nick vam bo to najbolje razložil.« Pristopil sem, povedal, da je bil otok nekod sedež britanskih guvernerjev, tukajšnjih kolonialnih gospodarjev, zdaj pa je sedež ameriške obalne straže. No, tisto, kar je pri

Bushu zelo lepo, je to, da deluje prijetno in sproščeno. Reaganu in Gorbačovu me je predstavil na kar najbolj neposreden način: »Gospoda, to je Nicholas King, novinar, ki vse ve.« Mislim, da bi moral tisti hip umreti, kajti še nikoli nisem bil tako blizu nebesom.« Kot pravi King, Bushu seveda ne bi bilo treba iskati pomoči pri njem, saj bi pogovor z Gorbačovom lahko spjel kam drugam. »To je bila Bushova prijateljska gesta, izraz spontanosti, naravne neposrednosti, ki jo pri Bushu zelo cenim.«

Seveda Bush tega – kot pravi Nicholas King – ne razkazuje naokoli (ni »showman«) in prav zato ga v javnih obličjih večkrat neupravičeno slikajo kot nekakšnega zadrega aristokrata. »Bush seveda ni velik govornik in komunikator, kot je bil na primer Reagan. Bush je v bistvu zelo skromen človek, ki ne bo hodil po ulici, trepalj ljudi po ramenu in jih prepričeval, da ga je ena sama velika in topla človečnost. Ko pa se mu približa – za to potrebuje precej časa – odkrije v njem pristnega poštenjaka, dobričino.«

Ga ne hvalite kar preveč nekritično? Ne, res je tak: Tudi ob biografiji so mi nekateri počutili, da pišem o njem samo dobro. Govorili so celo o nekakšnem lizunstvu. Zato sem v predgovoru pojasnil, zakaj nisem uporabil tistega, kar je menda Talleyrand rekel svojemu biografu, namreč naj o njem piše same slabe reči, tako da ga bo tisti, ki pride

Pisec Bushove biografije Nicholas King ima tudi sam za seboj bogato poklicno kariero. Bil je urednik New York Herald Tribuna, ki ga zdaj ni več, še pred tem je šel skozi najboljšo novinarsko šolo podružnega urednika na ameriškem Vzhodu. Bil je tudi dopisnik agencije UPI iz Londona in Pariza. V šestdesetih (de Gaullovi, prvi King) letih je bil tiskovni ataše ameriške ambasade v Parizu, ki jo je vodil znani diplomat Charles (Chip) Bohlen. Nicholas King jugoslovanskega obiskovalcu in sogovorniku uvodoma zelo rad pove, da ve o Jugoslaviji manj kot njegov oče. V podkrepilo temu potegne na dan staro knjigo, ki vsebuje poročila, ki jih je leta 1919 iz Zagreba pošiljal Wilsonovi mirovni misiji mladi ameriški poročnik Leroy King. V njih izbrno poročila o stanju po 1. svetovni vojni v nastajajoči Jugoslaviji in ocenjuje dogodke, ljudi, strankarske voditelje v Zagrebu, Ljubljani in Beogradu.

za njim, se bolj spoštoval. Bush je resnično v celoti iskren, pošten, pokončen človek visokih moralnih načel. Ni puritanski moralist in pravnik, ampak je poln človeškega razumevanja. Postenje ga je vedno reševalo. In tudi

načelo, ki ga sedaj zelo poudarjajo, o etiki političnega delovanja in funkcionarjev, je povsem pristno – izvira iz Bushovih življenjskih nazorov.

Vas je občudovanje njegovih vrlin pripeljalo do tega, da ste se lotili njegove biografije?

Ne, to ni imelo nič opraviti z mojimi osebnimi vezami z njim ali pa z republikansko stranko. Bushovo politično kariero sem dal časa poklicno spremljal, imel sem zbranec precej gradiva o njem, veliko zapiskov pogovorov in preverjanj na raznih koncih in krajih. Ko je bil Bush leta 1980 Reaganov tekmelec za predsedniško nominacijo, so se založniki seveda začeli zanimati zanj. A ko je potem na republikanski konvenciji svojo kandidacijo umaknil Reaganu v prid, je zanimanje zanj splahnelo. Ko pa je bil nominiran za podpredsednika ZDA, so telefoni iz založb seveda spet zapeli. Poklical me je tudi urednik založbe Dodd-Mead: »Nick, danes je četrtek, kako bi bilo, če bi do ponedeljka prinesel rokopolis o Bushu? Seveda mi je zaprlo sapo, toda kljub temu sem sedel in začel pisati. Knjiga je bila napisana v devetih dneh. Biografija seveda ni popolna. Rakel bi, da je bolj novinarski zapis o Georgeu Bushu. Založnik me je med pisanjem večkrat opozoril na razne luknje v njej. Preverjati sem moral tudi pri Bushu in njegovem osebju. ... Zdjaj bi bilo treba seveda napisati dopolnjeno biografijo, vendar se bojim, da založniki čakajo na to, da tudi Bush morda sam kaj napiše. Kot vem, ima precej zapiskov, zlasti iz časov, ko je bil na Kitajskem.

In kaj pravi Bush na vašo knjigo?

Hja, bila mu je všeč. Sicer res pišem o njem predvsem z lepe plati. Bil je vedno uspešen. Uspešen je bil že kot študent. Če pogledate almanah šol iz tistih časov, se človeku ob Bushovim imenu (na univerzi so ga imenovali Pop ali Poppy, kar verjetno pomeni »popularni«) stemni pred očmi, toliko raznih funkcij je zapisano ob njem. Bil je uspešen kot študent, ambiciozen na vseh področjih, bil je predsednik raznih društev na univerzi, vodja košarkarjev, igralec baseballa, nogometa ... Bil je vzor, model mladega Američana, vsestranskega športnika, pridnega študenta (le bral ni rad kaj preveč, debelih knjig pa sploh ne), razgledanega, bistrrega tanta.

Vedno je hotel biti predsednik, mar ne? Da. To je že v rodbini. Njegov oče Prescott

Fotografiranje: J. De la

PORTUGALSKA SINDIKATA IN ES

Dve poti do istega cilja

Portugalski delavci so skoraj enakomerno porazdeljeni med dve najmočnejši sindikalni centrali. Njuna različna stališča do sindikalne strategije pa krhajo ostrino boja z vsak dan bolj desno portugalsko vlado.

Dve sindikalni organizaciji, katerih skupni cilj je izboljšati razmere delavcev, tako življenjske kot delovne. Ena vidi pot do tega v odpravljanju kapitalizma, zasebnega podjetništva, skratka v brezrazredni družbi, druga v gospodarski rasti na temelju zasebne pobude in v okviru razvoja parlamentarne demokracije.

V prvi imajo najmočnejši vpliv člani in privrženci portugalske komunistične partije, v drugi socialisti, socialdemokrati in kozerativci. Z eno besedo, glavno besedilo v CGTP (ge-

neralna konfederacija portugalskih delavcev) imajo komunisti. V CGTP je včlanjenih približno milijon tisoč delavcev. V UGT (generalna unija delavcev) je včlanjenih nekaj manj kot milijon delavcev. UGT je nastal leta 1989, ko se je del sindikalistov na pobudo socialistov po vse težjem sporazumevanju s komunisti odcepil.

Kot smo že dejali, je delovanje obeh usmerjeno v boljši standard delavcev, ostrina njihovega spopada z vlado pa je precej manjša zaradi medsebojnega prerakanja. Redki so primeri, ko obe sindikalni centrali kljub rednim posvetom izpeljeta akcijo, kakršna je bila denimo lanska splošna stavka. Med obiskom v Lizboni smo se pogovarjali s članom državnega sveta CGTP Carlosom Carvalhom in izvršnim sekretarjem UGT Ruijem Oliveiro e Costo.

Lahko na kratko opišete vaše videnje spreminjanja zakona o delu in Ustave?

CGTP: Po starem zakonu o delu je bila Portugalska ena izmed najnaprednejših držav glede doseženih pravic delavcev. Tudi po spremembi je naš zakon še relativno napreden v primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami. Eden izmed najpomembnejših členov

Rui Oliveira e Costa

in njem je tisti, ki govori o pravici do dela. Po novem bo lahko delodajalec delavca odpustil, ne da bi imel za to upravičen razlog. Spreminjanje delovne zakonodaje na Portugalskem je rezultat spleta okoliščin. Prvi poskusi takega spreminjanja so se pojavili že ob spreminjanju ustave leta 1982, vendar so takrat delavci te spremembe še lahko onemogočili. Zdjaj pa je vladi v večini v parlamentu uspelo. Odpustitve je po novem lahko posledica zaved, ki niso neposredno odvisne od delavca, zaradi katerih torej delavca ni mogoče okriviti. Lahko je vzrok spremenjena ponudba ali povpraševanje na trgu, ekonomska ali finančna kriza lastnika, določene tehnološke zahteve...

»V šestdesetih letih bi bilo združevanje z Evropo za nas koristno, zdaj pa, ko je toliko milijonov delavcev brezposlenih, so zadeve vprašljive. Nevarnost je, da postane Portugalska privlačna le za industrijo, ki zahteva malo ali nič kvalificiranega dela.«

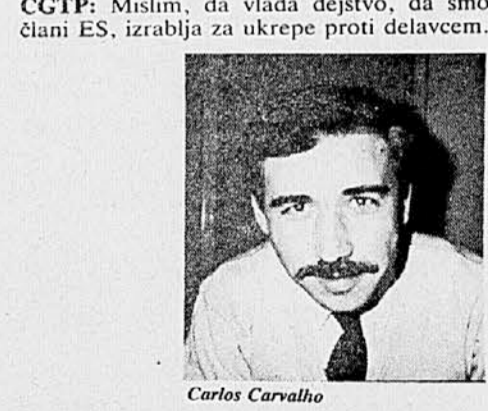
Skratka državno vodstvo in parlament sta spremembe odobrila, mi se z njimi ne strinjamo. Prepričani smo, da gre za kršenje že doseženih temeljnih pravic delavcev, zlasti pravice do dela in do stabilnega delovnega mesta. CGTP ne nasprotuje nekaterim spremembam delovne zakonodaje, saj se zavedamo, da se je treba prilagoditi novim razmeram. Trdim, da morajo biti spremembe izpeljane simultano z drugimi ukrepi, s katerimi bi omilili socialne posledice. V mislih imam predvsem sistem nadomestil in subvencij za brezposelnost.

UGT: Kot verjetno veste, sta se lani najmočnejši politični stranki, socialdemokrati in socialisti, načelno že sporazumeli o spremembi ustave. Glede pravic delavcev je tudi novo ustavno besedilo skoraj nespremenljivo. Ustava predvsem spreminja nekatere ekonomske kategorije. Dejansko je sedanja ustava prepolna socialistične ideologije, novo besedilo pa bo te ideološke dele opravilo.

Glede zakona o delu pa lahko rečem, da spremembe za delavce niti niso tako slabe. Po dosežanju zakonu delodajalec delavca ni mogel odpustiti, če za to ni bilo tako imenovanega utemeljenega razloga. Utemeljen razlog pa je lahko denimo hujske kršenje delovne discipline. Objektivni dejavniki, kot so denimo avtomatizacija, prestrukturiranje ali racionalizacija proizvodnje pa tu niso bili zajeti. Kar zadeva skupinsko odpustitve zaradi omenjenih sprememb v proizvodnem procesu, so v zakonu posebni členi, ki se ne razlikujejo bistveno od drugih evropskih zakonov o delu.

Kaj se dogaja s položajem portugalskih delavcev po vstopu v ES?

CGTP: Mislim, da vlada dejstvo, da smo člani ES, izrablja za ukrepe proti delavcem.

Carlos Carvalho

S sporazumom med socialdemokrati in socialisti bo iz zakonodaje črtanega precej tistege, kar so portugalski delavci dosegli v minulih letih, po strmi gavljenju vojaškega režima leta 1974. Trg in njegove zakonitosti izpodirajo socialno komponento. Sem sodi tudi omejevanje javnega (državnega) sektorja v korist zasebnega. Še preden bo ustava spremenjena, bo dala vlada v roke zasebnikom nekatera po revoluciji nacionalizirana podjetja, začela pa bo prav s tistimi, ki najbolj poslujejo.

»Dejansko je sedanja ustava prepolna socialistične ideologije, novo besedilo pa bo te ideološke dele opravilo.«

Skrbi nas dejstvo, da bo sporazum med socialdemokrati in socialisti iz ustave črtal vse revolucionarne pridobitve. Mi bomo se naprej mobilizirali delavce proti omenjenim spremembam, vendar so naše možnosti precej majhne. Sicer pa nas letos čakajo volitve v evropski parlament in občinske volitve, na katerih se bo skoraj gotovo pokazalo upadanje zaupanja v sedanjo portugalsko vlado. Gotovo pa je, da bo vlada to skušala minimizirati z raznimi obljubami in drugimi demagoškimi dejanji.

UGT: Enotni trg bo in je že prinesel nekatere spremembe in na splošno smo prepričani, da se tega velikega trga ni treba bati. Obstaja odbor za socialno na evropski ravni, ki je že določil tako imenovani minimum delavskih pravic, s katerim mi sicer nismo povsem zadovoljni in se nam zdi preskopt, zato pa si bomo še naprej prizadevali krog teh pravic razširiti. Kako gledate na prodor tujega kapitala, ki na Portugalskem išče predvsem ceneno delovno silo?

CGTP: Dejstvo je, da je Portugalska v dvajseterici med najmanj razvitimi državami, tako gospodarsko kot socialno. Odloditev za vstop v ES ni uspeševala portugalskih interesov. Integracija je bila v prvi vrsti politična odloditev, ki naj bi Portugalsko obdržala v kapitalističnem sistemu. Sicer pa je enotni trg za nas velik izziv. Smo v ES in to je stvarnost. Zdjaj si moramo prizadevati, da ES ne bo le prednost za kapital, temveč tudi za boljše razmere za delavce. V šestdesetih letih bi bilo združevanje z Evropo za nas koristno, zdaj pa, ko je toliko milijonov delavcev brezposlenih, so zadeve vprašljive. Nevarnost je, da postane Portugalska privlačna le za industrijo, ki zahteva malo ali nič kvalificiranega dela.

UGT: Marsikomu se zdi, da največja nevarnost za delavce preži v prihodu multinacionalnih korporacij. Naj ponovim, da multinacionalke za Portugalsko niso nič novega in so nekatere tu že precej let. Tudi enotno tržišče dela za nas ne bo nekaj novega, saj so naši delavci že leta zaposleni po vseh zahodnoevropskih in drugih državah.

Boj za boljše plače je večni element našega delovanja in ta se z vstopom v ES ni in ne bo nehal. Sicer pa tuje investicije odpirajo nova delovna mesta, z razcvetom proizvodnje pa se bodo izboljšali tudi zaslužki delavcev. S tem se seveda povezan tudi problem izobraževanja in usposabljanja, ki vanj vlagamo veliko denarja, velik delček pri tem pa gre iz evropskih skladov za pomoč v prehodnem obdobju prilagajanja skupnosti. Po nekem časovnem obdobju portugalska delovna sila ne bo več zgolj komparativno majhen strošek. Izurjenim strokovnjakom bo pripadalo tudi večje plačilo. In če hočemo dvigniti izobraženo in strokovno raven naših delavcev, je bolje, da to storimo zdaj s pomočjo evropskih skladov.

Tomaž Gerdina

KITAJSKI POGOVOR O SOCIALIZMU IN JUGOSLAVIJI

Zhu je zaskrbljen

Zhu Xingqiao se ukvarja z vprašanji socializma že več kot 15 let, Jugoslavija, v kateri je preživel štiri leta, pa je ena od njegovih pogostejših tem. Sicer pa je raziskovalec z inštituta za svetovno ekonomijo in politiko kitajske akademije za družbene vede.

Kakšna naj bi bila po vašem mnenju vsebina političnih reform v socialističnih državah?

Pravzaprav doslej v socialističnih državah sploh ni bilo kakih velikih političnih reform. Mislim pa, da so prizadevanja Madžarske in Poljske eden od njihovih vidikov. Seveda ne pričakujem, da bo parlamentarna večstrankarski sistem na Madžarskem enak kot v kapitalističnih državah. Povrh tega tak sistem ni nikogaršnja last. Postal je splošna pridobitev človeštva in vsaka država ga lahko uvlečja tako, kot ustreza njenim razmeram.

Kaj je v prihodnje pričakovati od gospodarskih reform na Kitajskem? Ali je zdaj na vrsti reforma lastništva?

Kar zadeva gospodarske reforme, sta na voljo dve možnosti: vrniti se na staro, k planškemu centralističnemu modelu, ki ni učinkovit, je pa celota, ki obstaja takšna, kakršna

je, ali se preusmeriti na tržno gospodarstvo, vendar v tem primeru povsem. Tržno gospodarstvo seveda narekuje pluralizem lastniških oblik, medtem ko državno lastnino kot široko bazo izključuje.

Mislim, da je delničarski sistem poskus, ki bi ga bilo vredno narediti. Toda če bo večina delnic v rokah države, je nesmiselno, ker mora priti v prihodnje na državno lastnino manjši del. Drugače problema monopola ne bomo rešili. Poleg tega mislim, da se mora zasebno lastništvo razviti še bolj, čeprav tudi popolna privatizacija ni najboljša rešitev.

Dovolite, da spregovorimo še nekaj besed o temi iz vaše ožje specializacije, o Jugoslaviji in o tem, kako gledate na njeno prihodnost.

O tem vam lahko govorim samo kot opazovalec in raziskovalec, ki marsičesa ne ve. Po

mojem mnenju je vaša država na razpotju. Za jugoslovanske probleme ni poti nazaj. Če si bodo vse republike želele, da Jugoslavija še naprej obstaja, potem mora vsaka nekoliko popustiti in tudi kaj žrtvovati, drugače se bo po mojem mnenju le stežka obdržala kot celota. Kot sem slisal, se tudi Jugoslavoani sami zavedajo, da utegne njihova država postati novi Libanon ali Belfast.

Takoj po drugi svetovni vojni je Tito kot močna in izjemna osebnost strnil interese vseh republik in narodov, kar je bilo zgodovinsko neizbežno, imelo pa je tudi svoje oaze: pritisk zunanjega okupatorja, zaradi katerega so vsi narodi združili v boju. Ko je v mirnem času nevarnost od zunaj popustila, so prišle do izraza razlike, se zlasti protislovja v gospodarskem pogledu. Komprogrisi med vsemi republikami so bili zaradi tega neizbežni, ker takšno stanje v nobenem primeru za nikogar ni dobro.

Spominjam se Titovih govorov iz sedemdesetih let, ko je govoril o bratstvu in enotnosti in o tem, da nobena republika brez drugih ne bi mogla biti samostojna. Toda razmere na svetu so se v zadnjih letih razvijale tako, da so nas prisilile tudi k takemu razmišljanju: evropske države, ki so bile doslej neodvisne

»Res je, da je problem reform v socialističnih državah tudi vzdržljivost prebivalstva (če gre za padanje življenjske ravni na primer), vendar bi bilo mnogo bolj prav, če bi govorili o vzdržljivosti vodij. Če rečemo, da se vodstvo boji, da bo v konkurenci izgubilo v gospodarskem pogledu, bi se s tem celo še sprjaznilo. Če pa govorimo o konkurenci na političnem področju, potem tu absolutno ni možnosti, da bi vodstvo z njo soglašalo.«

zahteve povezane s tem, morajo biti naravnane in ne umetne. Reči hočem, da se interesi posameznih držav nikoli ne bodo izenačili pod pritiskom od zunaj. Po mojem mnenju bi kazalo o tem razmisлити.

Prosim vas, ne razumite me narobe. Jaz sem prijatelj Jugoslavije. Zorana Baković

PREJELI SMO

Dopolnilo Vlasijevega odvetnika

Kot eden izmed zagovornikov Azema Vlasija dopolnjujem informacijo, ki ste jo objavili 25. marca na zadnji strani, čes da na okrožnem sodišču v Titovi Mitrovici zagotavljajo, da vodi preiskavo zoper Vlasija preiskovalni sodnik tega sodišča, in da zanikajo, da jo vodijo organi državne varnosti.

Prvi odstavek 161. člena zakona o kazenskem postopku (ZKP) predpisuje, da opravlja preiskovalni sodnik pristojnega sodišča. Toda na podlagi 3. odstavka 162. člena ZKP lahko prepusti preiskovalni sodnik organu za notranje zadeve izvršitev odredbe o hišni ali osebni preiskavi ali o zasegu predmetov. Na podlagi 4. odstavka istega člena pa lahko prepusti preiskovalni sodnik na predlog javnega tožilca organu za notranje zadeve -tudi druga preiskovalna dejanja, če se preiskava opravlja za kaznivá dejanja, ki merijo na izpodkopavanje ali rušenje ustavnega reda...

Prepustitev preiskovalnih dejanj organom za notranje zadeve (ONZ) je potemtakem izjemna, da opravlja preiskavo preiskovalni sodnik, in dopustna samo, če je to »nujno za uspeh preiskave«. V teoriji je splošno stališče, da se posamezno preiskovalno dejanje sme prepustiti ONZ samo, kadar se preiskovalni sodnik strinja z mnenjem javnega tožilca, da bo ONZ v konkretnem primeru lahko opravil določeno preiskovalno dejanje uspešneje kot preiskovalni sodnik. Takšen sklep mora preiskovalni sodnik tudi obrazložiti, to je, navesti razloge, zakaj bi ONZ boljše opravil preiskovalno dejanje kot on sam.

V postopku zoper Vlasija je preiskovalni sodnik 8. 3. 1989 izdal sklep, s katerim je prepustil Centru varnosti - oddelku službe državne varnosti v Titovi Mitrovici izvršitev večjega števila preiskovalnih dejanj. Sklep o tem se glasi:

Preiskovalni sodnik okrožnega sodišča v Titovi Mitrovici Avdi Dimaj z zapisničarko Bukurijo Sabani je v kazenskem postopku zoper Azema Vlasija, obdolženega kaznivá dejanja protirevolucionarnega ogrožanja družbene ureditve iz 114. člena kazenskega zakona SFRJ, kaznivá po prvem odstavku 139. člena kazenskega zakona SFRJ, na podlagi predloga okrožnega javnega tožilca iz Titove Mitrovice, naj bi varnostnemu centru - oddelku službe državne varnosti v Titovi Mitrovici zaupali nekatera preiskovalna dejanja, z dne 8. 3. 1989, sprejel naslednji:

sklep

Varnostnemu centru - oddelku službe državne varnosti v Titovi Mitrovici se zaupajo naslednja preiskovalna dejanja:

- I. Zasiłanje prič: 1. Erhan Čorogli 2. Ibush Januzi 3. Ismajl Nimani 4. Gašić Julijana 5. Bahri Oruci 6. Husen Prekazi.

II. Da dobi od RTV Pristina videodokumentacijo, tonsko dokumentacijo in fotodokumentacijo o novembrskih in februarjskih dogodkih, o prekinitvah dela in demonstracijah.

III. Da dobi od medicinskega centra v Titovi Mitrovici zdravniška spričevala za rudarje, katerih zdravje je bilo ogroženo.

IV. Da v varnostnem centru v Titovi Mitrovici dobi zapisnik o tem, kako so bili pogašeni plavži, in o oceni nastale škode.

V. Varnostni center - oddelku službe za državno varnost v Titovi Mitrovici bo po potrebi opravil tudi druga preiskovalna dejanja, ki so povezana s tem.

Obrazložitev

Na podlagi pravnoveljavnega odloka preiskovalnega sodnika Kio št. 20/89 z dne 4. 3. 1989 poteka pred tem sodiščem preiskava zoper obdolženega Azema Vlasija iz Pristine zaradi utemeljenega suma, da je zakrivil kaznivá dejanje protirevolucionarnega ogrožanja družbene ureditve iz 114. člena kazenskega zakona SFRJ, kaznivá po prvem odstavku 139. člena istega zakona.

Okrožni javni tožilec iz Titove Mitrovice je v zahtevku po uvedbi preiskave Kt št. 22/89 z dne 2. 3. 1989 predlagal, naj bi zasiłanje prič in zbiranje dokumentacije, navedene v dispozitivu, zaupali oddelku službe državne varnosti v Titovi Mitrovici, ker gre za kaznivá dejanje s ciljem spodkopati in zrušiti ustavno ureditev. Zaupanje teh preiskovalnih dejanj je nujno za uspešen potek preiskave.

Predlog javnega tožilca je utemeljen.

Zoper obdolženega poteka preiskava zaradi utemeljenega suma, da je zakrivil kaznivá dejanje protirevolucionarnega ogrožanja družbene ureditve iz 114. člena kazenskega zakona SFRJ, kaznivá po prvem odstavku 139. člena istega zakona, s ciljem spodkopati in zrušiti ustavno ureditev; upoštevajoč doslej zbrane dokaze in podatke, preiskovalni sodnik ugotavlja, da je treba opravljati omenjenih preiskovalnih dejanj zaupati varnostnemu centru - oddelku službe državne varnosti v Titovi Mitrovici, ker je to nujno potrebno za uspešen potek preiskave.

Na podlagi navedenega je odločeno kot v dispozitivu tega sklepa na podlagi četrtega odstavka 162. člena ZKP.

Pravni poduk: zoper ta sklep je možna pritožba na senat tega sodišča, in sicer v treh dneh po prejemu.

Kot je vidno iz sklepa, preiskovalni sodnik ni obrazložil, zakaj je za uspeh preiskave nujno, da prepusti preiskovalna dejanja službi državne varnosti. Zato je odvetnik Olujčić, ki je tudi Vlasijev zagovornik, vložil zoper ta sklep pritožbo, odločbo o njej pa še ni prejel. Toda Vlasijev zagovornik Hoti je zvedel, da bodo uslužbenci SDV v ponedeljek začeli zasiłavati priče.

Preiskovalna dejanja, ki so s sklepom prepušćena SDV, so vsa tista dejanja, za katera je javni tožilec v zahtevi za preiskavo, ki jo je vložil 2. 3. 1989, predlagal, naj se opravijo. Javni tožilec ni predlagal nobenih drugih preiskovalnih dejanj kot le tista, ki jih je preiskovalni sodnik navedel v sklepu. Glede na to preiskovalni sodnik torej ni zadržal zase nobenih preiskovalnih dejanj izmed predlaganih in, kot izhaja iz pete točke sklepa, je SDV pooblastil, naj opravi še kakšna druga preiskovalna dejanja. Da pa naj se preiskovalna dejanja prepustijo SDV, je predlagal še sam Oddelek SDV v Titovi Mitrovici v kazenski ovadbi zoper Vlasija 2. 3. 1989.

Drago Demšar, Ljubljana

Zatiranje ne vodi v svobodo

Izjava, ki sta jo 28. marca 1989 v zvezi s spopadi na Kosovu razglasila predsednika Janez Stanovnik in Jože Smole, je nepopolna in jo je zato treba dopolniti z naslednjim. Tragični dogodki na Kosovu, ki niso ovrli nacionalistično zaslepljenih množic in republiknih oblasti v Beogradu pri proslavljanju Pirove zmage, so namreć navćek, ki pozvanja neki družbeni in politični ureditvi in celo neki državi v teritorialnem pomenu. Je sploh mogoće, da v drugem »leglu kontrarevolucije« v Jugoslaviji, se pravi v SR Sloveniji, dogodkov na Kosovu kdo ne razume kot uverturo in model urejanja »nesoglasij« v prihodnji Jugoslaviji?

Mrtve in ranjene na Kosovu, ne glede na stran v spopadnih, imamo za nesmiselne in zato še bolj tragične žrtve politične nesposobnosti vladajoć oligarhije in ideološke zaslepljenosti, v katero se ji je zaradi krize posrećilo potisniti množice. Zato izrekamo sožalje svojcem vseh, ki so bili ubiti v spopadnih na Kosovu.

Ni pa se mogoće izogniti vprašanju tistim slovenskim delegatom v zvezni skupščini, ki so glasovali za izredne ukrepe na Kosovu, menda zato, da bi preprečili državljansko vojno in krvave spopade, zlasti pa tistim slovenskim federalnim funkcionarjem, ki so bodisi sodelovali pri načrtovanju teh ukrepov ali jih naknadno upravljevali. Gre za tole vprašanje: ali bodo sedaj, ko je že več kot jasno, da je bila njihova presoja povsem v navzkrižju z dejanskostjo, da so njihova dejanja v resnici prispevala k izbruhu krvavih spopadov, ne pa jih preprečila, že zaradi izprićane nekompetentnosti odstopili in prepustili svoja mesta bolj pronicljivim in odloćnim osebam? To vprašanje je kajpada moralno vprašanje.

V luči novega dogajanja na Kosovu, o katerem nimamo nikakršnih preverjenih informacij, je treba preprečiti, da bi se varnostne sile

iz SR Slovenije angažirale pri nećem, kar bo morebiti imelo destruktivne učinke za vso Jugoslavijo.

Za Debatni klub 89: Mladen Dolar, Franco Juri, Rado Riha, Braco Rotar, Dejan Verćić

Smo za pravno državo ali nismo?

V zvezi z vprašanjem, ali se je pravno in politično korektno in smotno zavzemati za preprečitev izvršitve sodbe četverici - ali pa bi se bilo, pri tem in še bolj pri izrednih ukrepih itd., bolj načelno in tudi bolj učinkovito, vsaj dolgoročno, zavzemati za dosledno spoštovanje zakonitosti in načel pravne države, bi zaradi pomembnosti teh vprašanj rad preciziral naslednje:

1. V pravni državi nihće razen višjega sodišća ne more spremeniti sodne odločbe - in ko ta postane pravno moćna, nihće ne sme nezakonito preprečiti njene izvršitve. Jugoslavlji sicer res precej manjka od tega, da bi bila pravna država, toda če bomo v njej na ene kršitve zakonitosti odgovarjali z zahtevami, naj se storijo nove, smo na najboljši poti v zmedo in razsulo. Kdo v taki kalni vodi bolje ribari - demokracije ali njim nasprotno sile - je, upam, znano. Da so v Cankarjevem domu celo nekateri voditelji novih političnih zvez pozivali ZK in skupščino, naj preprečita izvršitve sodbe, je žalostna slika naše pravne in politične kulture in zrelosti.

2. Če odpravimo vse sodne instance in potrdimo sodbo; ki je po mnenju večine ljudstva krivićna (kar se lahko izjemoma zgodi celo v kakšni bolj »spodobni« državi, kot je naša), se pomislite, kako uporabi tudi kot sredstvo za odpravo ali ublažitve posledic take sodne zmote in sramote, ne le kot akt milosti. V nastalih izrednih razmerah pri nas na tako dejanje državniške modrosti v doglednem času žal ni upati. Čast pravosodja in države lahko v primeru četverice torej reši le še zvezno sodišće. Če je tudi to ne bo, bodo štirje obsojenci najbrž morali (najkasneje takrat, razen v primeru bolezni) nastopiti vsak svojo kazen, mi drugi pa bomo morali pogledati v našo skupno kupo pelina, ali bo v njej kakršna še prostor za še štiri kaplje grenkobe - ali pa se bo morda prav z njimi vse skupaj dokonćno prelilo čez rob naše potrpežljivosti. Če se ne bo prej...

3. Komur ni do tega, naj povzdigne svoj glas zdaj - ne potem, ko bo prepozno - in naj vsej Jugoslaviji razloćno pove: zakaj »stejemo« to...

sodbo za pravno sramoto in za nacionalno žalitev. Jaz sem že: predvsem zato, ker je bila pljunek v obraz deklarirani enakopravnosti slovensćine pred vojskimi sodišći in ker je Janšo naravnost monstruozno obsodila za dve »dejanji«, ki še dejanji nista, kaj šele kaznivá: ker ni zaklepal predala, kamor je spravil fotokopijo, in ker je nekatera mesta na njej podčrtal z zelenim flomastrom (!). To drugo naj bi bilo namreć »dokaz«, da je nameraval tajne podatke objaviti tisku!! Predsedstvo in skupščina SRS teh monstruoznosti ne smeta komentirati in obsojati (zaradi načela nevmešavanja izvršne in zakonodajne oblasti v sodno oblast) - ni pa prav nobene ovire, da tega ne bi jasno in glasno storila vsa slovenska kazenskoppravna znanost, ne le prof. Zupanćić, in nato še vsa javnost. Če je zvezno sodišće res neodvisna in visoko strokovna sodna instances, bo strokovno in drugo javno kritiko dela nižjih (vojskih) sodišć lahko z vso strokovno avtoriteto s svojo odloćitvijo v sporni zadevi de facta bodisi sprejelo bodisi zavrnilo, ne da bi bila zaradi tega kakorkoli prizadeta njegova neodvisnost. To lahko prizadanejo le tisti, od katerih je odvisna reelekcija teh sodnikov, in nihće drug!

4. Bistveno drugače je pri Borštnerju, ki je nedvomno vzel tajno povelje in ga dal »nepoklicani« osebi. Patriotični motiv za to dejanje bi sodišće sicer moralo upoštevati (vojsko države samo prekrši). Ta problem je rešljiv samo v kontekstu zadovoljive rešitve prej omenjenih, za demokracijo v Sloveniji in Jugoslaviji usodnih vprašanj.

tega seveda ni storilo, kar sicer lahko kritiziramo, vendar mu tega ravnanja nikakor ne moremo očitati kot kršitev zakonitosti (razen proceduralno, da do tega važnega vprašanja sploh niso zavzeli stališća, kakršnokoli bi že bilo, vsaj ne kot flagrantno kršitev, za kakršno vsekakor gre v primeru Janše in v mnogih proceduralnih vprašanjih). Tudi ocena skupne neustavnosti in nelegitimnosti nekaterih doležb spornega vojskega povelja na obstoj kaznivá dejanja ne vpliva, kot mnogi zmotno mislijo (izdane »so bile namreć tudi pravno nesporne, ne le sporne točke povelja), ampak kvećjemu na višino kazni ali na pomislitve. Kazensko odgovornost Borštnerja lahko izkljućijo ali zmanjšajo le morebitni zdravstveni razlogi. (Lahko bi jo tudi t.i. dejanska zmota o obstoju skrajne sile, o kateri govori Prvni memorandum prof. B. Zupanćića in sodelavecev, vendar kasnejše ugotovitve po mojem mnenju kažejo, da pri Borštnerju za tako zmoto ni slo.)

5. Slovensko vodstvo je treba z ljudskim pritiskom prisiliti, gre za mnogo bolj odloćno in dosledno pri obrambi načel pravne države in demokracije ustavne ureditve glede izrednih ukrepov, vloge JLA v družbi, pravice do samoodloćbe itd., kajti tam se bo odloćala naša usoda - ne pa zahtevati od njega, naj glede izvršitve sodbe izvršitve načela pravne države samo prekrši. Ta problem je rešljiv samo v kontekstu zadovoljive rešitve prej omenjenih, za demokracijo v Sloveniji in Jugoslaviji usodnih vprašanj.

Matevž Krivic, Sp. Pirnice

Ponudba iz drugega časa

DELO ZA DENAR - KNJIGA ZASTONJ ali KNJIGA ZA DENAR - DELO ZASTONJ

Naroćnikom Dela, starim in novim, ki plaćajo polno naroćnino za dva ali tri mesece naprej, ZAGOTAVLJAMO NESPREMENJENO CENO in VSAKEMU PODARJAMO DRAGOCENO KNJIGO CANKARJEVE ZALOŽBE PO NJEGOVEM LASTNEM IZBORU!

Naroćniki, ki plaćajo naroćnino ZA DVA MESECA NAPREJ, si lahko izberejo katerokoli knjigo s seznama »A« (plaćilo za marec in april ni všteto).

Naroćniki, ki plaćajo naroćnino ZA TRI MESECE NAPREJ, si lahko izberejo katerokoli knjigo s seznama »B« (plaćilo za marec in april ni všteto).

Predplaćilo lahko poravnate na Delovih blagajnah v Ljubljani, pri Delovih inkasantih ali neposredno s splošno položnico.

Ne pozabite hkrati navesti, katero knjigo ste izbrali, in za vsak primer, če zaradi prevelikega zanimanja medtem morebiti poide, navedite še drugo, nadomestno.

Mesećna naroćnina Dela je trenutno 60.000 din. Predplaćilo za dva meseca znaša 120.000, za tri mesece pa 180.000 dinarjev.

Za upokojence je mesećna naroćnina 54.000 din. Predplaćilo za dva meseca znaša 108.000 din, za tri mesece pa 162.000 din.

ZA DELOVNE ORGANIZACIJE TA PONUDBA NE VELJA!

Izkoristite ponudbo danes, ko so vse ponujene knjige še na zalogi.

DELO

Raćun je preprost: če plaćate Delo, dobite knjigo zastonj ali za ceno knjige dobivate Delo zastonj.

B. KNJIGE PO 120.000 DIN

- B 13 Monografija SLOVENSKE GORE. Najpopolnejša in najbolj reprezentativna izdaja o slovenskih gorah in življenju v njih.
B 14 Kranjec - Jerša: SLOVENSKA ISTRA. Monografija ponuja bralcu in popotniku najlepše poglede na Slovensko istró.
B 15 Claire Maxwell-Hudson MASAŽA. Prva poljudna knjiga o masaži pri nas je priroćnik, ki je namenjen zares vsem.
B 16 Peter Fister: UMETNOST STAVBARSTVA NA SLOVENSKEM. Monografija nas vodi v podobe slovenskih krajev, kot so jih ustvarjali človek, čas in prostor.
B 17 L. N. Tolstoj: VOJNA IN MIR I-IV. Tolstojev roman pomeni nedvomno enega vrhov svetovno romaneskne književnosti.
B 18 Dobrica Ćosić: CAS SMRTI I-IV. V Ćosićevi velićastni pripovedi o prvi svetovni vojni nastopajo vsi predstavniki tedanjega življenja.
B 23 Janez Boljka: ŽIVALI. V enkratne fotografije ujet živalski svet našega svetovno priznanega umetnika.
B 24 Dragan Arrićler - Miran Sattler: LJUBLJANA. Monografija, ker beseda pomaga fotografiji prikazati zgodovino in utrip našega glavnega mesta.
B 25 Bogo Ćerin - Franc Vepelnik: MARIBOR. V silki in besedi se boste sprehodili po Mariboru od Drave do Pohorja.
B 26 Miriam Stoppard: OTROŠKE BOLEZNI OD A DO Z. Ze naslov nam pove, da bodo v njej zaskrbljeni starši našli marsikateri odgovor na svoja vprašanja in dvome.

B. KNJIGE PO 90.000 DIN

- B 1 Miriam Stoppard: BITI ŽENSKA. Priroćnik, ki pomaga postati in ostati čla, zdrava, dejavna in srećna ženska.
B 2 Charles Dickens: DAVID COPPERFIELD I-III. »Klasićni« roman v najboljšem pomenu besede.
B 3 A. S. Hornby: OXFORD ADVANCED LEARNER'S DICTIONARY OF CURRENT ENGLISH. Angleško-angliski slovar, nepogrešljiv pripomoćek za vse, ki študirajo, uporabljajo ali ućijo angleščino.
B 4 Borut Pećar: IZ OČI V OČI. Pronicljiv karikaturnist nam daje na ogled in v razmislek bogato galerijo znanih in popularnih Slovencev.
B 5 Saša Vuga: KRTOV KRAJ. Ta obsežni zgodovinski roman govori o času in dogodkih med Napoleonovo zasedbo pokrajn ob Soči.
B 7 Mira Mihelić: DELA I-V. Pet knjig izbrane branje prve dame slovenske književnosti.
B 8 Miloš Crnjanski: SELITVE I-III. Roman o srbskem preseljevanju, zgodovinska tema s projekcijami v današnji čas.
B 9 Felicita Kalinek: SLOVENSKA KUJARICA. Priroćna pomoćnica in svetovalka v kuhinji se v svojem dolgem življenju še malo ni postarala.
B 10 Mihelić - Zaman: SLOVENSKE STENE. Enciklopedija plezanja v slovenskih gorah s 100 najlepšimi plezalnimi smerni.
B 11 Manfred Pahlow: VELIKA KNJIGA O ZDRAVLJIVIH RASTLINAH. Priroćnik predstavlja najpomembnejše kijuć za poznavanje, nabiranje in uporabo zdravilnih rastlin.
B 19 LEKSIKON NOBELOVCI. Samo v tem leksikonu boste našli skupaj vse Nobelove nagradence do leta 1988.
B 20 France Mihelić - Svetlana Makarović: MONOGRAFIJA. Edinstvena monografija, kjer se slika in vpesnjena beseda neponovljivo dopolnjujeta.
B 21 France Verćić: SLOVAR, TUJ. »Vertunec« je vsem dobro znan in vedno bolj potreben.
B 22 Peter Lavric: ČUDOVITI SVET RAĆUNALNIKOV. V knjigi boste odkrili marsikatero skrivnost računalnikov, ki so tako spremenili naše življenje.

Form for ordering books, including fields for name, address, phone number, and payment details. Includes a stamp from 'SLUŽBA DRUŽBENEGA KNJIGOVODSTVA' and 'SPLOŠNA POLOŽNICA'.

NAVODILA ZA IZPOLNITEV POLOŽNICE. Naroćniki, ki bodo plaćali naroćnino za dva oziroma tri mesece vnaprej PO POLOŽNICI, to naredijo tako, kot kaže primer. Pod oznako »Namen plaćila« oznaćite namen plaćila (predplaćilo za Delo) in pa zaporedno številko knjige, ki jo želite. Ker pričakujemo, da bo povpraševanje po nekaterih knjigah večje, oznaćite še drugi izbor (zaporedno številko) knjige. S tem si zagotovite drugo izbrano knjigo v primeru, da bi prva pošla (npr.: B2/B4).

